

TÜRKİYE’DE İKTİSADİ GELİŞMENİN BÖLGESEL DÜZEYDE ARTTIRILMASI: EGE BÖLGESİ KALKINMA AJANSLARI ÖRNEĞİ

Melih ÖZÇALIK

Celal Bayar Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Araş.Gör.Dr.
E-posta: melih.ozcalik@cbu.edu.tr

Özet

Ekonomilerin gelişmişlik düzeyleri, özellikle sanayi devrimi sonrasında önemli farklılıklar göstermiştir. Bu durum bölgesel temelde kutuplaşmalara sebep olmuş, kuzey-güney veya doğu-batı gibi gelişmişlik farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de de bu fark özellikle 1960’lı yıllardan itibaren doğu-batı ayrımı şeklinde oluşmuştur.

Türkiye ekonomisinde 2006 yılında Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde alınan bir kararla ulusal kalkınma ajansları kurulmuştur. Kalkınma ajanslarının görevi öncelikle faaliyet gösterdiği bölgenin, diğer bölgelere göre gelişmişlik farklarını en aza indirmek ve bölgesel kalkınmaya yardımcı olmaktadır.

Çalışmada örnek olarak Ege Bölgesi’nde faaliyet gösteren; İzmir Kalkınma Ajansı, Zafer Kalkınma Ajansı ve Güney Ege Kalkınma Ajanslarının kuruluşundan itibaren bölgeye sağladığı iktisadi kazanımlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Gelişme, Kalkınma Ajansları, Ege Bölgesi

Alan Tanımı: Ekonomi (İktisadi Kalkınma)

ENHANCEMENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT AT REGIONAL LEVEL IN TURKEY: THE CASE OF THE AEGEAN REGION DEVELOPMENT AGENCIES

Abstract

Especially after the industrial revolution economic development levels has been showed significant differences. This situation has caused polarization at regional basis, such as north-south or east-west disparities revealed. In Turkey this difference has occurred especially in the form of east-west separation since 1960.

In the process that become a member of European Union in 2006, Turkey’s economy had been taken a decision that founding national development agencies.

Primarily mission of development agencies is that minimize disparities of regions development and help the regional development.

In study development agencies have been investigated that operating in Aegean region called İzmir Development Agency, Zafer Development Agency and South Aegean Development Agency since they have been founded.

Key Words: *Regional Development, Development Agencies, Aegean Region*

Jel Codes: O10

1. GİRİŞ

Ekonomi yazınında gelişme ve kalkınma kavramları farklı anlamlarda kullanılmalarına rağmen ülke ekonomilerinde gösterdikleri etkiler genellikle ulusal gelir artışı şeklinde düşünülmektedir. Buna rağmen sosyal ve siyasal anlamda geri kalmış ülkelerin ekonomik yapıları da özellikle geri kalmaktadır. Kalkınma kavramı, ülkelerin ulaşmak amacıyla oldukları ekonomik, sosyal ve siyasal yapılar olarak görülebilir.

Ülke ekonomilerinde gerçekleşen ulusal hesap rakamları her bir ülkenin kendi içerisinde çeşitli biçimlerde kutuplaştığını göstermektedir. Bunlardan en önemlisi ekonomik boyutta anlam kazanmaktadır. Kuzey-güney, doğu-batı ayrımları hemen hemen her ülke ekonomisinde görülmekte ve bu durum sosyal açıdan çeşitli tepkilere sebep olmaktadır.

Bu noktada bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması ülke ekonomileri açısından önemli olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden yapılanması hız kazanmış ve 1960'lı yıllarda bölgesel açıdan kalkınmanın önemi ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli sebebi bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesidir. Çalışmada Türkiye ekonomisi temelinde kalkınma ajanslarının önemi ve Ege Bölgesi özelinde kalkınma ajanslarının ekonomik etkinlikleri belirtilmiştir.

2. EKONOMİK GELİŞME VE KALKINMA İLİŞKİSİ

Ekonomik büyüme, kalkınma ve gelişme terimleri çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılırlar. Oysa bu terimler farklı anlamlar taşımaktadırlar. Günümüzde az gelişmiş ülkelerin tümünün üzerinde önemle durdukları ekonomik kalkınma sorunları bulunmaktadır. (Karakayalı ve Dilber, 2009: 7)

1970'li yıllarda yaşanan petrol krizleri, ülke ekonomilerini küreselleşmenin kritik etkileri üzerine yoğunlaşmalarına neden olmuş ve ülkelerin kendi içlerinde

yerleşerek büyüme dinamiklerinin ülke ekonomilerini etkilemesi daha da önem kazanmıştır.

Küreselleşme sonucu artan yerleşme ile birlikte üretimin biçim değiştirmesi başta yönetim olmak üzere birçok alanda değişim gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınma iktisadının yükselişe geçip Keynesgil refah devletinin hakim olduğu ekonomik düzende, birçok ülkenin gündemine giren kalkınma iktisadı odaklı bölgesel politikalar yaşanan krizler sonrasında yeniden tanımlanmıştır. (Özkan, 2010: 1)

Avrupa Birliği (AB) içerisinde de bölgesel gelişmenin ülke ekonomilerinin kalkınmasında önemli bir rol oynadığı anlaşılmıştır.(Emini ve Görün, 2010: 121) Az gelişmiş bölgelerin tarım ağırlıklı ekonomisi veya zayıflama eğilimindeki sanayi yapısı, beraberinde düşük gelir seviyesi, işsizlik yetersiz altyapıyı getirmekte ve oluşan kısır döngü nadiren kırılabilmektedir. Bu durum, farklılıkların azaltılmasını ve çeşitli düzeylerde tedbirler alınmasını gerektirmiştir.(Aydoğdu, 2010: 3) Ulusal kalkınma planlarında hedef olarak yer almasının yanı sıra aynı konunun müzakere sürecine başlama aşamasında olduğumuz AB için de büyük önem taşımaktadır.(Kaya, 2007: 22)

Bölge kavramının sınırları, yönetsel veya ekonomik birliğe, toprak, iklim, topografya ve bitki özelliklerinin benzerliğine ya da üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası olarak bilinir. Yerleşimlerin kalkınma fırsatlarından eşit ölçüde yararlanamamasından yani alt ve üst yapı yatırımlarının çeşitli nedenlerden dolayı eşit dağılmamasından dolayı bölgelerarası eşitsizlikler ortaya çıkmıştır(Burak, 2011: 4)

Bir ülkede gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerin varlığı, özellikle gelişmiş ülkelerde belirli bir düzeye ulaşıldıktan sonra, kıt olan üretim faktörlerinin kullanımında, rasyonellikten uzaklaşmaya neden olmaktadır. Bir ülkede bölgeler arasında önemli ölçüde gelişmişlik farkları bulunuyor ise; bu dengesizlik, kaynakların eksik kullanımı, kaynakların sektörler arasında en uygun dağılımını önlemesi ve şehirlerin aşırı ölçüde büyümesi gibi ekonomik sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Kalkınmanın derecelendirilmesindeki bölgesel farklılıklar ölçülerek bölgelerin gelişmişlik düzeyleri dengelenmeye çalışılmaktadır. Kalkınmanın derecesini ölçen göstergeler arasında: Gelir düzeyi, sanayileşme derecesi, yerel yönetimlerin mali durumu, nüfusun yoğunluğu, kişi başına doğum oranının, kişi başına kaçak yerleşme, karayolu yoğunluğu, göç dengesi ve çocuk ölüm oranı bulunmaktadır (Klaassen, 1967: 25'den aynen aktaran Tekin, 2011: 38-39):

Bölgesel kalkınma, merkezi yönetimin yukarıdan aşağıya yaklaşımı yerine, bölgesel yerel aktörlerin katılımıyla sınırları çizilmiş ekonomik alanın, sanayileşmesi ve sosyal yapısının iyileştirilmesidir.(Apalı, 2009: 6)

Günümüzde, ekonomik, siyasi ve kültürel alanda uygulanan politika ve araçlar hem içerik, hem de uygulamalar açısından Türkiye ve dünyada büyük değişikliklere uğramaktadır. Bu değişikliklerin önemli nedeni, dünyadaki toplumlarda siyasi, ekonomik, kültürel yaşamın her alanında ortaya çıkan küreselleşmedir. Küreselleşme beraberinde yeni bir yönetsel anlayış ve bunu gerçekleştirmede araç olacak bir örgütlenme modeli getirmektedir. Bu yeni anlayışa uluslararası literatürde yönetim adı verilmektedir. Bunun sürekliliğinin sağlanabilmesi için yeni araçlara ve bu araçların devamlılığını sağlamak için de uygun mali, idari, toplumsal ortama ihtiyaç vardır. Bu yönetişimin getirdiği araçlardan biri de bölgeselleşme için küresel bir model olarak geliştirilen Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır.(Koyuncu, 2006: 2)

Ortaya çıkışından bugüne kalkınma ajansları gerektiren politikalar önce altyapı ve tarımın, ardından sanayinin ve bugün de hizmetler ve ileri teknoloji sanayinin desteklenmesine doğru bir değişim gösterirken, bölge ölçeği üzerindeki merkezîyetçi yönetim anlayışının yerini genel anlamda bölgesel yerinden girişimciliğin aldığı görülmektedir.(Dede, 2009: 3)

3. BÖLGESEL AÇIDAN KALKINMA AJANSLARI

Küreselleşen dünyada yaşanan bölgelerarası dengesiz gelişmenin, ülke ekonomilerince bölgelerin birbirleriyle rekabet etmesi sağlanarak azaltılması amaçlanır. Bölgelerarası rekabeti sağlamak için kullanılan araçlardan birisi de, ilk kez 1933 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nin Tennessee eyaletinde örneği kurulan bölgesel kalkınma ajansları (BKA)'dır. BKA'lar, bölgelerin potansiyellerini belirleyerek, risk ve fırsat analizleri doğrultusunda ekonomik açıdan gelişmesini sağlamaktadır.(Burak, 2011: 1)

Literatürde BKA kuruluşuna ilişkin muhtelif nedenler ileri sürülse de temel olarak; bölgesel stratejileri uygulama, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler arama özellikleri bulunmaktadır (Demirci, 2003: 16'dan aynen aktaran Aydoğdu, 2010: 7).

BKA'lar, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel

potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmaktadır.(Resmi Gazete, 08.02.2006)

Türkiye ekonomisinde kalkınmanın bölgesel yapılandırılması çalışması uzun yıllardır devam etmektedir. Bunun örneklerini; Zonguldak-Bartın-Karabük Projesi, Doğu Anadolu Projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Projesi ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesinde görmek mümkündür.

Tablo 1: Ege Bölgesi'nde Bulunan Kalkınma Ajanslarının Kapsadığı İller

Düzy Kodu	Düzy 1	Düzy 2	Düzy 3
TR3	Ege		
TR31		İzmir	
TR310			İzmir
TR32		Aydın	
TR321			Aydın
TR322			Denizli
TR323			Muğla
TR33		Manisa	
TR331			Manisa
TR332			Afyon
TR333			Kütahya
TR334			Uşak

Kaynak: <www.tuik.gov.tr>'den alınan bilgilerle tarafımızca derlenmiştir.(Erişim Tarihi: 15.03.2012)

Tablo 1'de coğrafi açıdan Ege Bölgesi'nin, istatistiki bölge sınıflandırmasına göre ise 12 düzey 1 bölgesinden birisi olan Ege Bölgesi'nin düzey 2 ve düzey 3 ayırımına göre kapsadığı birimler görülmektedir. BKA'lar düzey 2 olarak adlandırılan istatistiki sınıflandırmaya göre Türkiye'de 26 adet olarak kurulmuştur.

3.1. Kalkınma Ajanslarının Ekonomik Etkileri

BKA'ların kuruluş ilkeleri arasında; bölgenin ekonomik gelişimini hızlandırmak, girişimcilik karakterini geliştirmek, sosyal açıdan ilerlemeyi sağlamak, hızla küreselleşen dünyada ülkenin kalınmasını mikro düzey olarak görülebilecek bölgelerden başlatılmasını sağlamaktır.

Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren oluşturulan kalkınma ve sanayileşme planları makro ölçekte ülke ekonomisinin tümünün gelişmesini planlarken özellikle finansal serbestleşmenin yaşandığı ve reel sektörün öneminin

arttığı 1989 sonrasında bu gelişme belli bölgelerde toplanmıştır. Bu durum Türkiye’de Doğu bölgelerinin Batı bölgelerine kıyasla geri kalmasına sebep olmuş ve Avrupa Birliği’ne tam üyelik sürecinde Türkiye’nin önünü tıkamaya başlamıştır. Bu süreçte oluşturulmaya başlanan BKA’ların amacı söz konusu tıkanıklığın önünü açmak ve Türkiye ekonomisinin gelişmesini bölgesel düzeyden başlayarak hızlandırmaktır.

BKA’ların kuruluşunda temel ilke olarak bölgesel açıdan istihdamın ve yatırım olanaklarının artırılması, bölgesel düzeyde sanayileşmenin sağlanarak ülke ekonomisine katkı sağlamak bulunmaktadır.

BKA’lara yöneltilen eleştiriler arasında ise (Maç, 2006: 7);

- Anayasal tanımlara uygun olmayan ve yerel, merkezi, özel ya da kamu idaresi niteliği taşımayan, kimliği belirsiz bir yapı oluşturulması,
- Anayasa’ya göre yürütme organının ancak kanun ile asli olarak düzenlenmiş olan bir alanda düzenleme yetkisi kullanabileceği, bu nedenle BKA’ların kurulmasında veya kaldırılmasında Bakanlar Kuruluna yetki verilmesinin Anayasaya aykırılık teşkil edebileceği,
- Kamu kaynağı kullanan ve yönetiminde önemli kamu ajanlarını barındıran bir tüzel kişiliğin kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmamasında ısrar edilmesi,
- BKA’ların yönetim kurulu başkanı olan valilerin, toplanan fonları, tarafsız kamu görevlisi sıfatı dışına çıkarak dar bir kesime kullandırabilecek olması,
- BKA’ların iş takipçisi devlet modeli yaratması ve diğer kamu kurumlarının yetki alanlarına müdahale edebilmesi,
- BKA’ların toplanacak fonların hangi temel ilkelere, önceliklere ve sektörel teşvik politikalarına göre kullanılacağına yasada belli olmaması,
- Merkezi bütçenin vergi gelirlerinin yarısının BKA’larına aktarılmasında gelişmişlik derecesi gibi ölçütlerin hangi yönde etki edeceğinin belirlenmemiş olması,
- Kamu gücünün ve kamu kaynağının aktarıldığı bu yeni idari kademenin kamu denetimi dışında bırakılması,

- Devlet İhale Kanunu, Kamu İhale Kanunu ve Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine tabi olmaması ve göstermelik bir iç denetim üzerine, dış denetim olarak da sadece bağımsız denetim kuruluşlarının yani piyasanın denetiminin öngörülmesi; Sayıştay denetiminin fiilen dışlanması bulunmaktadır.

3.2. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansları

2000’li yılların sonuna doğru Türkiye’de de yaygınlaşmaya başlayan BKA’lar bölgesel açıdan Türkiye ekonomisinde kalkınmayı tam anlamıyla gerçekleştirebilmiş değildir. İstatistiki açıdan da 2006-2011 dönemi akademik araştırmalara konu olacak şekilde büyük bir veri seti de oluşturmamıştır. Ancak ülke ekonomisinin istihdam, yatırım, tasarruf, girdi-çıktı ve katma değer verileri açısından incelendiğinde bölgelerin yoğun bir şekilde ülke ekonomisine katkıda bulunduğunu söylemek güçtür.

Tablo 2: 2004-2008 Dönemi Ege Bölgesi Düzey 2 Sınıflandırmasına Göre Sektörel Katma Değerler (1000TL)

Yıllar	Düzey Kodu	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2004	TR31	2.007.842	10.164.121	21.294.693
	TR32	3.602.734	4.741.237	10.608.036
	TR33	3.873.883	5.510.971	7.814.625
2005	TR31	2.028.801	11.520.529	24.576.688
	TR32	3.682.462	5.270.599	12.441.431
	TR33	4.491.608	6.455.603	9.345.744
2006	TR31	2.418.970	12.741.178	29.216.505
	TR32	4.463.560	6.156.930	14.719.643
	TR33	4.711.300	7.849.837	11.359.216
2007	TR31	2.306.456	13.852.529	33.536.261
	TR32	3.770.267	6.440.545	17.107.110
	TR33	4.924.994	8.746.314	13.080.357
2008	TR31	2.702.316	14.941.853	38.214.987
	TR32	4.442.273	6.717.177	19.639.293
	TR33	6.127.161	9.994.636	14.848.475

Kaynak: <www.tuik.gov.tr>’den alınan bilgilerle tarafımızca derlenmiştir.(Erişim Tarihi: 15.03.2012)

Tablo 2’de 2004-2008 dönemi Ege Bölgesi Düzey 2 İstatistiki Sınıflandırmasına göre sektörlerin oluşturduğu katma değerler yer almaktadır. Yorum açısında yetersiz gözlem değerleri olsa da 2006 yılından sonraki değerlerin önem arz ettiğini belirtmek mümkündür. Buna göre BKA’ların kurulmasından itibaren Ege Bölgesi’nde az da olsa sektörel katma değerlerde bir yükselişin olduğunu belirtmek mümkündür.

Tablo 3: 2004-2008 Dönemi Ege Bölgesi Düzey 2 Sınıflandırmasına Göre Kişi Başına Düşen Gayri Safi Katma Değerler (TL)

Yıllar	Düzey Kodu	Gayri Safi Katma Değer
2004	TR31	9.448
	TR32	7.618
	TR33	5.789
2005	TR31	10.592
	TR32	8.468
	TR33	6.845
2006	TR31	12.137
	TR32	9.881
	TR33	8.092
2007	TR31	13.384
	TR32	10.496
	TR33	9.079
2008	TR31	14.817
	TR32	11.626
	TR33	10.575

Kaynak: <www.tuik.gov.tr>'den alınan bilgilerle tarafımızca derlenmiştir.(Erişim Tarihi: 15.03.2012)

Tablo 3'te 2004-2008 yılları arasında Tablo 2'deki bölge sınıflamasına göre düzenlenmiş kişi başına düşen ve net olmayan katma değer rakamları verilmiştir. Buna göre 2006 yılından itibaren artış şeklinde değişim dikkat çekmektedir. Tablolarda da belirtilen söz konusu istatistiki sınıflandırmada TR31 İzmir'i, TR32 Aydın, Denizli ve Muğla'yı, TR33 ise Manisa, Afyon, Kütahya ve Uşak'ı temsil etmektedir. Bu bölgelerde sırasıyla; İzmir Kalkınma Ajansı, Güney Ege Kalkınma Ajansı ve Zafer Kalkınma Ajansı bulunmaktadır. Bu BKA'lar bölgesel açıdan en uygun gelişme ve kalkınma görünümünü seçerek uzmanlar öncülüğünde çeşitli projeler yürütmekte ve başta kişi başına düşen gelir olmak üzere birçok sosyo-ekonomik değişkenin olumlu yönde değişimi için çaba göstermektedirler. Bu çalışmalar yapılırken bölgelerin tarihsel süreçlerinde de önemi olan alanlardaki yatırımlar önem arz etmektedirler. Örneğin İzmir'de turizm, Güney Ege'de tekstil ve tarım, İç Ege'de ise tarıma dayalı sanayi önem taşımaktadır.

4. SONUÇ

Ekonomik gelişme ve kalkınma terimleri, ülke ekonomilerinin diğer ülke ekonomileriyle karşılaştırılmasında ve sosyal devletin gelişmesinde önemli sayılabilecek konuların başında gelmektedirler. Makro ekonomi kavramının gelişmesiyle birlikte bölgesel anlamda gelişme ve kalkınmanın ortaya çıkması

bölgesel iktisat konusunun da ekonomi kuramı içerisinde yer almasıyla sonuçlanmıştır.

Özellikle iki büyük dünya savaşı sonrası ortaya çıkan büyük yıkım ülke ekonomilerini gelişme ve diğer ülke ekonomileri ile karşılaştırmada alt sıralara indirmiş, ortaya çıkan işsizlik ve yatırım gereksinimi kalkınma hamlelerini özellikle bölgesel açıdan hızlandırmıştır. BKA'ların gelişmesi de 1950'li yıllara rastlamaktadır.

BKA'lar ülke ekonomilerinde gerek coğrafi gerekse de ekonomik açıdan ayrılmış bölgelerin gelişmişlik farklılıklarını azaltmak için çeşitli projeler üreten ve bunları sektörlerin hizmetine sunan kurumlardır.

Ege Bölgesi'nde bulunan BKA'lar bölgenin kaynak sağlayacak iç dinamiklerinden faydalanarak kendi potansiyellerini tam olarak kullanmaları için çalışmaktadırlar. Bu potansiyelin kullanılması bile gerek bölgesel gerekse ülke ekonomisi açısından önemli katkılar sağlayacaktır. BKA'ların işlerlik kazanmalarında ve bunların arttırılmasında ise bürokratik engellerin aşılması ve siyasetin Türkiye ekonomisi açısından önemli bir konu olan bölgesel kalkınmaya alet edilmemesi önemli bir nokta olacaktır.

KAYNAKLAR

Apalı, Ali, Bölgesel Kalkınma Ajansları ve İzmir Kalkınma Ajansı Örneği, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2009.

Aydoğdu, Çağkan, Kalkınma Ajansları ve Toplumsal Sermaye İlişkilerinde Stratejik Yaklaşım (İzmir Kalkınma Ajansı Örneği), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

Burak, Mesut Burgaç, Kalkınma Ajanslarının Bölge Planlama Sürecindeki Yeri, İzmir Kalkınma Ajansı 2010-2013 İzmir Bölge Planı Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2011.

Dede, Ayşegül, AB Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları ve Mevlana Kalkınma Ajansı, Konya Ticaret Odası, Araştırma Raporu, Konya, 2009.

Emini, Filiz Tufan ve Mustafa Görün, *Regional Development Agencies as Local Actors of Development Policies and Case of Turkey*, European Journal of Social Sciences, Vol: 18/1, 2010, 120-129.

Karakayalı, Hüseyin ve İlkay Dilber, Kuramlarda Büyüme ve Kalkınma, Manisa: Emek Matbaası, 2009.

Kaya, Kılıç, Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Koyuncu, Evrim, Türkiye’de Kalkınma Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

Maç, Nazlı, Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye, Konya Ticaret Odası, Etüd-Araştırma Servisi Raporu, Sayı: 117/76, Konya, 2006.

Özer, Yunus Emre, *Küresel Rekabet-Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye*, Review of Social, Economic&Business Studies, Vol.9, 2010, 389-408.

Özkan, Yunus Emre, Bölgesel Eşitsizliklerin Giderilmesinde Bölgesel Politikaların ve Bölge Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Önemi: AB ve Türkiye Örnekleri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Resmi Gazete 5449 Sayılı Kanun, Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, Sayı: 26074, 08.02.2006.

Tekin, Ahmet, *Küreselleşen Dünyada Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 29, Nisan 2011, 37-48.

TÜİK, *Bölgesel Göstergeler TR31 İzmir* (2010),

<http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=19>, [İndirme Tarihi: 15.03.2012]

TÜİK, *Bölgesel Göstergeler TR32 Aydın, Denizli, Muğla* (2010),

<http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=191>, [İndirme Tarihi: 15.03.2012]

TÜİK, *Bölgesel Göstergeler TR33 Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak* (2010),

<http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=190>, [İndirme Tarihi: 15.03.2012]